

$$\begin{aligned}
\textcircled{+} \quad \det A &= a \begin{vmatrix} e & f \\ cd-af & ae-bd \end{vmatrix} - b \begin{vmatrix} d & f \\ bf-ce & ae-bd \end{vmatrix} \\
&+ c \begin{vmatrix} d & e \\ bf-ce & cd-af \end{vmatrix} = a(ae^2 - bde - fcd + af^2) \\
&- b(ade - ba^2 - bf^2 + cef) + c(cd^2 - adf - ebf + ce^2) \\
&= a^2(c^2 + f^2) + b^2(e^2 + d^2) + c^2(d^2 + e^2) - 2abde - 2fcd a - 2bcef \\
&= (ae - bd)^2 + (af - cd)^2 + (bf - ce)^2 > 0
\end{aligned}$$

Vast. \ominus : $\det A < 0, \square$.

$SO(3)$:n alkioit voidaan esittää fyysikaalisesti mahdollisiksi pallon liikkeiksi, $A \in O(3) \setminus SO(3)$ kääntää pallon keskipisteen ulkopuoleksi.

3.6. Euklidisen avaruuden isometriaryhmä

Olk. $Isom(\mathbb{R}^n) := \{f: \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n \mid f \text{ isomeetria}\}$
 $(Isom(\mathbb{R}^n), \circ)$ ryhmä (it)

Alk. Jos $f \in Isom(\mathbb{R}^n)$ ja $f(0) = 0$, niin $f = R_A$ jollakin $A \in O(n)$.

Jos $f(0) = v \neq 0$, niin $X \mapsto f(X) - v$ on isomeetria
 ja $f(X) - v = R_A$ jollakin $A \in O(n)$

Siten: $Isom(\mathbb{R}^n) = \{f \mid f(X) = R_A(X) + v \text{ jollakin } A \in O(n) \text{ ja } v \in \mathbb{R}^n\}$.

00. $n=3$:

(3.17.)

Olk. $A \in O(3)$ ja $V = (v_1, v_2, v_3) \in \mathbb{R}^3$. Esitään isometria

$f: \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}_A(\mathbb{R}^3) + V$ matrisina

$$F := \begin{pmatrix} A & 0 \\ V & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} A_{11} & A_{12} & A_{13} & 0 \\ A_{21} & A_{22} & A_{23} & 0 \\ A_{31} & A_{32} & A_{33} & 0 \\ v_1 & v_2 & v_3 & 1 \end{pmatrix} \in GL_4(\mathbb{R})$$

Olk. $\bar{X} = (x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^3$, merk. $(\bar{X}, 1) = (x_1, x_2, x_3, 1) \in \mathbb{R}^4$

Töte: $(\bar{X}, 1) \cdot F = (\bar{X} \cdot A + V, 1) = (R_A \bar{X} + V, 1) \in \mathbb{R}^4$

Tässä mielessä F esittää isometriaa f .

Huom. R_F ei \mathbb{R}^4 :n isometria!

Jos $f_1, f_2 \in \text{Isom}(\mathbb{R}^3)$ niin vast. $f_i(\bar{X}) = R_{A_i}(\bar{X}) + V_i$ ja

$$F_1 = \begin{pmatrix} A_1 & 0 \\ V_1 & 1 \end{pmatrix} \quad F_2 = \begin{pmatrix} A_2 & 0 \\ V_2 & 1 \end{pmatrix} \quad \text{niiden esitykset } \in GL_4(\mathbb{R})$$

Tulo:

$$\begin{pmatrix} A_1 & 0 \\ V_1 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} A_2 & 0 \\ V_2 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} A_1 A_2 & 0 \\ V_1 A_2 + V_2 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} A_1 A_2 & 0 \\ R_{A_1} V_2 + V_2 & 1 \end{pmatrix}$$

esittää isometriaa $f_2 \circ f_1: \bar{X} \mapsto R_{A_1 A_2}(\bar{X}) + R_{A_1}(V_2) + V_1$

yl. n :

$$\text{Isom}(\mathbb{R}^n) \cong \left\{ \begin{pmatrix} A & 0 \\ V & 1 \end{pmatrix} \mid A \in O(n), V \in \mathbb{R}^n \right\} \subset GL_{n+1}(\mathbb{R})$$

Tämän aliryhmä:

$$\text{Trans}(\mathbb{R}^n) = \left\{ \begin{pmatrix} I_n & 0 \\ V & 1 \end{pmatrix} \mid V \in \mathbb{R}^n \right\} \cong (\mathbb{R}^n, +)$$

Huom: Siis $(\mathbb{R}^n, +)$ kommutatiivisen matrisiryhmän kanssa!

3.7. Symmetriaryhmät

Joukon $\bar{X} \subset \mathbb{R}^n$ symmetriaryhmä on kaikkien niiden \mathbb{R}^n :n isometrioiden muodostama ryhmä, jotka kuvaavat joukon \bar{X} itselleen.

Määritelmä: $Symm(\bar{X}) := \{ f \in Isom(\mathbb{R}^n) \mid f(\bar{X}) = \bar{X} \}$

Esim. 1° $Symm(S^n) = \left\{ \begin{pmatrix} A & 0 \\ v & 1 \end{pmatrix} \mid A \in O(n+1), v = (0, \dots, 0) \right\}$
 $\cong O(n+1)$

2° $Symm(\text{säännöllinen } m\text{-kulmio} \subset \mathbb{R}^2) = D_m$

kertaluvun (= alkoiden lukumäärä) $2m$ diedriaryhmä

$A \in D_m$, jolla $\det A = 1$ ovat rotaatioita. Tämän

aliryhmän indeksin (= vas. siirtoluokkien lukumäärä) = 2:

$$H = \{ A \in D_m \mid \det A = 1 \}$$

$$a \in D_m \quad aH = \{ aA \mid A \in H \}$$

$$a \in H \quad aH = H$$

$$a \notin H \quad \det a = -1 \quad aH = \{ A \in D_m \mid \det A = -1 \}$$

Esimerkki 2° heijastuu ylöspäin ja alas:

Määritelmä $Symm(\bar{X}) = Symm^+(\bar{X}) \cup Symm^-(\bar{X})$,

missä $Symm^\pm(\bar{X}) := \left\{ \begin{pmatrix} A & 0 \\ v & 1 \end{pmatrix} \mid \det A = \pm 1 \right\}$

Joukon $Symm^+(\bar{X})$ alkioita sanotaan suorien symmetrioiden
" " " " epäsuorien " " " "

3.7.1. Lause $\forall X \subset \mathbb{R}^n$, $\text{Symm}^+(X) \subset \text{Symm}(X)$
on aliryhmä, jonka indeksin on 1 tai 2.
Tod: (HT)

Huom. Monissa M.C. Eschen n pöytäkirjoissa (tason laatoituksesta)
äärellisen symmetriaryhmä. Niiden luokittelu ks. esim.
Gallian: Contemporary Abstract Algebra

3.7.2. Lause (Leonardo da Vinci 1452-1519)

Ol. $X \subset \mathbb{R}^2$ se. $\text{Symm}(X)$ äärellinen. Tällöin
 $\text{Symm}(X) \cong D_m$ tai Z_m jollakin m .

Tod: (Idea)

1° $f \in \text{Symm}(X)$ $f \hat{=} R_F$, $F = \begin{pmatrix} A & 0 \\ v & 1 \end{pmatrix}$ kuten edellä

jos $v \neq 0$, niin $\{f^n / n \in \mathbb{Z}\} \subset \text{Symm}(X)$ on ääretön.

$\Rightarrow v = 0$ ja $\forall f$ yhteinen kiintopiste

$\Rightarrow \text{Symm}(X)$ $O(2)$:n aliryhmä

2° $O(2)$:n kaikki äärelliset aliryhmät ovat

D_m ja Z_m . (ks. esim Gallian tai
Armstrong: Groups and Symmetry)

3.7.3. Lause Ol. $X \subset \mathbb{R}^3$ se. $\text{Symm}^+(X)$ äärellinen

Tällöin $\text{Symm}^+(X) \cong D_m, Z_m, A_4, S_4$ tai A_5

Yllä Z_m : min alleion sykliinen ryhmä

S_m : min alleion permutaatio-ryhmä

$A_m \subset S_m$ parillisten permutaatioiden muodostama
aliryhmä (altternans ryhmä)

Tod 3.7.3 : (idea)

3.17.

- 1° kuten 3.7.2. $\text{Symm}^+(\mathbb{R}^3)$ $\text{SO}(3)$:n aliryhmä
2° $\text{SO}(3)$:n äärelliset aliryhmät ovat
 D_m, Z_m, A_4, S_4, A_5 .

tarkkaa tod. kts. Armstrong tai Gallian

Huom $n=2$ D_m os. tason peilausryhmä: $\det A < 0$

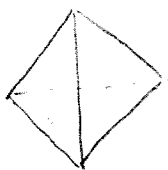
$n=3$ D_m avaruudessa vasta "pyöräytys" -
suhteen: $\det A > 0$

Säännölliset monitahokkaat ovat "esimerkkejä" joukosta,

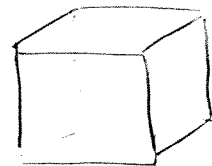
joiden suorat symmetriat ovat A_4, S_4 ja A_5

Säännöllisten monitahokkaiden luokittelu (Plato 400 eKr):
(= monitahokas, jonka sivut ovat keskenään kongruentit
säännölliset monikulmiot)

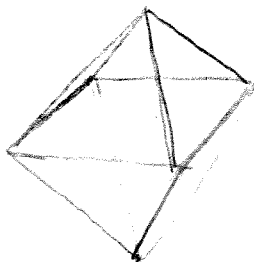
tetraedri ("tuli")
 $S^+ = A_4$ (kl. $\frac{4!}{2} = 12$)

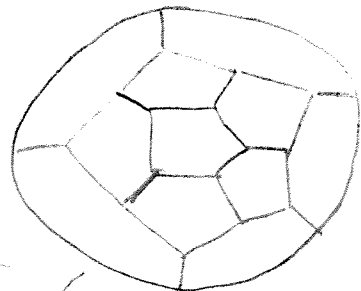
kubiidi ("maa")
 $S^+ = S_4$ (kl. $4! = 24$)

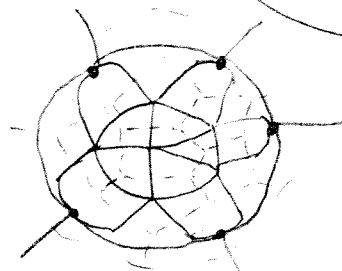
oktaedri ("ilma")
 $S^+ = S_4$ kubitidin duaali

dodekaedri ("universemi")
 $S^+ = A_5$ (kl. $\frac{5!}{2} = 60$)

ikosaedri ("vesi")
 $S^+ = A_5$ dodekaedrin duaali

4. Matrisiryhmien topologia

Aliryhmä $G \subset GL_n(K)$ geometrisenä objektina

$$G \subset GL_n(K) \subset M_n(K) \cong \begin{cases} \mathbb{R}^{n^2}, & \text{kun } K = \mathbb{R} \\ \mathbb{R}^{2n^2}, & \text{kun } K = \mathbb{C} \\ \mathbb{R}^{4n^2}, & \text{kun } K = \mathbb{H} \end{cases}$$

Huom.

$$S_n(u_{jk} + i v_{jk}) = \begin{pmatrix} u_{jk} & v_{jk} \\ -v_{jk} & u_{jk} \end{pmatrix} \quad S_n(M_n(\mathbb{C})) \subset M_{2n}(\mathbb{R}) \cong \mathbb{R}^{4n^2}$$

$$X_n(z_{es} + w_{es}f) = \begin{pmatrix} z_{es} & w_{es} \\ -\bar{w}_{es} & \bar{z}_{es} \end{pmatrix} \quad S_{2n}(M_n(\mathbb{H})) \subset S_{4n}(M_{2n}(\mathbb{C}))$$

muta vapaita muuttujia vain $\frac{4n^2}{2} = 2n^2$ kun $K = \mathbb{C}$
 ja $\frac{8n^2}{2} = 4n^2$ kun $K = \mathbb{H}$

Topologiasen voidaan oks ajatella: $G \subset \mathbb{R}^m$ jollakin m
 voidaan kysyä: Minkä muotoinen osajoukko $G \subset \mathbb{R}^m$ on?
 Esim. edellä oli $Sp(1) \cong S^3$

Määritelmä Aliryhmä $G \subset GL_n(K)$ on matrisiryhmä,
 jos G on suljettu $GL_n(K)$:ssä.

Lemma 1) Ol $K \subset \mathbb{R}^m$, $S \subset K$ on avoin (suljettu)
 joukossa K jos $\exists \mathbb{R}^m$:n avoin (suljettu) joukko U s.e.
 $S = U \cap K$.

2) Jos K avoin, niin S avoin K :ssä $\Leftrightarrow S$ avoin \mathbb{R}^m :ssä
 " " suljettu " " suljettu " $\Leftrightarrow S$ suljettu "

3) Ol $S \subset K \subset \mathbb{R}^m$, S on suljettu K :ssä
 $\Leftrightarrow \forall \xi \in K$, joka on S :n tasaudinpiste
 pätee $\exists \epsilon S$

Esim $GL_n(K) = GL_n(K) \cap \mathbb{R}^m$, $m = \begin{cases} n^2, & K = \mathbb{R} \\ 2n^2, & K = \mathbb{C} \\ 4n^2, & K = \mathbb{H} \end{cases}$
 matrisiryhmä

Huom $GL_n(K) = \det^{-1}(K \setminus \{0\}) \subset \mathbb{R}^m$ on avoin,
 sillä $\det: \mathbb{R}^m \rightarrow K$ jatkuva (m:n muuttujan polynomina) ja $K \setminus \{0\}$ avoin.

Matrisiryhmän ehto "suljettu" tarkoittaa siis: Jos G :n alkiolla on kasautelemispiste $\in GL_n(K)$, niin sen täytyy kuulua joukkoon G .

Toisaalta: koska $GL_n(K)$ avoin voi löytää G :lle kasautelemispiste A se $\det A = 0$ jolloin $A \notin G$. Sitten G matrisiryhmä.

Pian nähdään, että tämä ehto on välttämätön, jotta matrisiryhmät olisivat ministeja.

4.1. Lause $O_n(K), SL_n(K), SO(n), SU(n)$ ovat matrisiryhmiä.

Tod: Riittää todeta, että kukin $GL_n(K)$:n aliryhmä suljettu $GL_n(K)$:ssa.

$O_n(K)$: ol. $f: M_n(K) \rightarrow M_n(K)$
 $A \mapsto AA^*$

f jatkuva, sillä sen komponentifunktiot

$f_{ij}: M_n(K) \rightarrow K$, $f_{ij} = (AA^*)_{ij}$ ovat $\cong \mathbb{R}^m$

polynomina jatkuvia. Yksin $\{I_n\} \subset \mathbb{R}^m$ suljettu, joten $O_n(K) = f^{-1}(\{I_n\})$ on suljettu $M_n(K)$:ssa

\Rightarrow triviaalisti $O_n(K) = O_n(K) \cap GL_n(K)$ suljettu $GL_n(K)$:ssa.

$$SL_n(\mathbb{K}) = \det^{-1} \{1\} \text{ suljettu } M_n(\mathbb{K})\text{:ssä}$$

$$\Rightarrow SL_n(\mathbb{K}) \text{ suljettu } GL_n(\mathbb{K})\text{:ssä}$$

$$SO(n) = O(n) \cap SL_n(\mathbb{R}) \text{ kahden suljetun joukon}$$

$$SU(n) = U(n) \cap SL_n(\mathbb{C}) \text{ irkkauksena suljettu}$$

— " —

4.2 Lause Matriisiryhmät $O(n), SO(n), U(n), SU(n)$ ja $Sp(n)$ ovat kompakteja $\forall n$.

Tood: Lauseen 4.1 todistuksessa osoitettiin vahvempi tulos: kaiketi riittävän matriisiryhmät suljettuja euklidisessa avaruudessa $M_n(\mathbb{K}) \cong \mathbb{R}^m$. Riittää siis osoittaa (Heine-Borel), että ryhmät rajoitteluja \mathbb{R}^m ssä:

L. 3.2.1 (3) $\Rightarrow \forall A \in O_n(\mathbb{K})$ nit ykkösten ymässä $\Rightarrow A = (a_{ij}) \in \mathbb{R}^m \quad |a_{ij}| \leq 1 \quad \forall i, j$

$\Rightarrow |A| \leq m \quad \forall A \in O_n(\mathbb{K}). \quad \square.$

Esim. Ol. $\lambda \in \mathbb{R} \setminus \mathbb{Q}$. Tällöin

$$G = \{ (e^{2\lambda\pi n i}) \mid n \in \mathbb{Z} \} \subset U(1) \text{ ei ole}$$

matriisiryhmä annetun matriisiryhmän mielessä,

5. Lien algebrat

(5.1)

Matrisiryhmä $G \subset GL_n(\mathbb{R})$ todellin euklidiseen avaruuden $M_n(\mathbb{K}) = \mathbb{R}^3$ osajoukko, johon voidaan asettaa.

Määritelmä Ol. $G \subset \mathbb{R}^m$ joukko ja $p \in G$. Pisteseen p liittyvä G :n tangenttitarve on

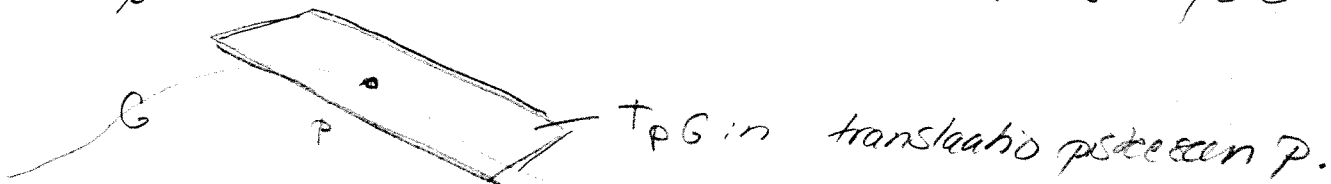
$$T_p G := \{ \gamma'(0) \mid \gamma: (-\epsilon, \epsilon) \rightarrow G \text{ differentioitava ja } \gamma(0) = p \}.$$

Huom Yllä differentioitava $\gamma: (-\epsilon, \epsilon) \rightarrow G \subset \mathbb{R}^m$,
 $\gamma = (\gamma_1, \dots, \gamma_m)$; $\gamma_i: (-\epsilon, \epsilon) \rightarrow \mathbb{R}$ differentioitava $i=1, \dots, m$.

Jos $G \subset \mathbb{R}^3$ kahden reaalimuuttujan differentioituvan funktion graafi:

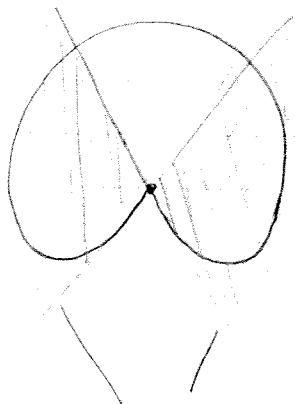
$$G = \{ (x, y, f(x, y)) \mid f: \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R} \text{ differentioitava} \},$$

niin $T_p G$ on 2-ulotteinen \mathbb{R}^3 :n vektorialiarveus $\forall p \in G$

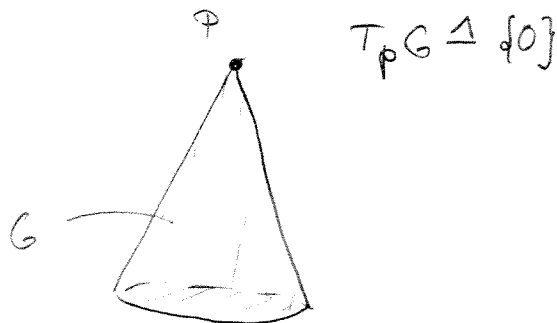
Yleensä mv. $G \subset \mathbb{R}^m$ $T_p G$ ei tarvitse olla vektorialiarveus:

$G \subset \mathbb{R}^2$

$T_p G \hat{=} 2$ sektoria

$G \subset \mathbb{R}^3$

Määritelmä: Matrisiryhmän $G \subset GL_n(\mathbb{K})$ lien algebra on identtiseen alkioon $I \in G$ viittä G in tangenttivarauus.

Merkitään $\mathfrak{g} := \mathfrak{g}(G) := T_I G$

5.1. lien algebra on vektoriavaruus

Olet. $G \subset GL_n(\mathbb{K}) \subset M_n(\mathbb{K})$ matrisiryhmä.

Edellä identifikaatio $M_n(\mathbb{K}) \cong \mathbb{R}^m$

esim. $M_2(\mathbb{C}) \cong \mathbb{R}^8$

$$M_2(\mathbb{C}) \ni \begin{pmatrix} a+bi & c+di \\ e+fi & g+hi \end{pmatrix} \xrightarrow{\mathbb{P}_2} \begin{pmatrix} a & b & c & d \\ -b & a & -d & c \\ e & f & g & h \\ -f & e & -h & g \end{pmatrix}$$

$$\leftrightarrow (a, b, c, d, e, f, g, h) \in \mathbb{R}^8$$

Tällöin differentioitava polku $\mu: (-\epsilon, \epsilon) \rightarrow M_2(\mathbb{C})$ on muotoa $\mu(t) = \begin{pmatrix} a(t) + b(t)i & c(t) + d(t)i \\ e(t) + f(t)i & g(t) + h(t)i \end{pmatrix}$, missä

$t \mapsto a(t), \dots, t \mapsto h(t)$ differentioituna funktioita $(-\epsilon, \epsilon) \rightarrow \mathbb{R}$

Derivaatta: $\mu'(t) = \begin{pmatrix} a'(t) + b'(t)i & c'(t) + d'(t)i \\ e'(t) + f'(t)i & g'(t) + h'(t)i \end{pmatrix}$

eli $\mu': (-\epsilon, \epsilon) \rightarrow M_2(\mathbb{C})$

5.1.1 lause (tulon differentiointi)

Jos $\mu, \beta: (-\epsilon, \epsilon) \rightarrow M_n(\mathbb{K})$ differentioituvia, niin

tulopolku $(\mu \cdot \beta)(t) := \mu(t) \cdot \beta(t)$ on differentioitua

ja pätee $(\mu \cdot \beta)'(t) = \mu(t) \beta'(t) + \mu'(t) \beta(t)$.

Tod: $n=1, K=\mathbb{R}$ tavallinen reaalien derivoimisääntö (L1) (5.3.)
 $n=1, K=\mathbb{C}$ kompleksiarvoisten funktioiden reaalien derivoimisääntö (L2)
 $n=1, K=\mathbb{H}$ analogisesti

Yle. tapaus: $((\gamma, \beta)(t))_{ij} = \sum_{k=1}^n \gamma(t)_{ik} \beta(t)_{kj}$
 $\Rightarrow ((\gamma, \beta)'(t))_{ij} = \sum_{k=1}^n (\gamma'(t)_{ik} \beta(t)_{kj} + \gamma(t)_{ik} \beta'(t)_{kj})$
 $= (\gamma'(t) \beta(t))_{ij} + (\gamma(t) \beta'(t))_{ij} \quad \square$

Ol. $\gamma: (-\varepsilon, \varepsilon) \rightarrow GL_n(K)$ differentioitava polku
kääntöspolku $\gamma^{-1}: (-\varepsilon, \varepsilon) \rightarrow GL_n(K)$
 $\gamma^{-1}(t) = (\gamma(t))^{-1}$

on myös differentioitava (Cramer: $(A^{-1})_{ij} = (-1)^{i+j} \frac{\det(A_{ji})}{\det A}$)

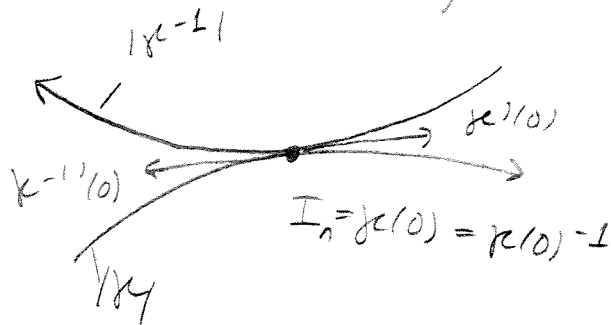
Tulosääntö $\Rightarrow 0 = \frac{d}{dt}(I_n) = \frac{d}{dt}(\gamma(t)\gamma(t)^{-1})$
 $= \gamma'(t)\gamma(t)^{-1} + \gamma(t) \frac{d}{dt}(\gamma(t)^{-1})$

Tapauksessa $\gamma(0) = I_n$ saadaan:

$$\left. \frac{d}{dt} (\gamma(t)^{-1}) \right|_{t=0} = -\gamma'(0) \quad (!)$$

ts: polun γ kääntömatrisien koskupa polku γ^{-1}
 kulkee polku γ pisteessä I_n vastakkaiseen suuntaan.

Oikeutus termille 'kääntöspolku'

5.1.2. lauske Matriisiryhmän $G \subset GL_n(\mathbb{K})$ tien algebrassa \mathfrak{g} on $M_n(\mathbb{K})$ in reaalinen vektorialgebra. (5.4.)

Toe: Olk. $\lambda \in \mathbb{R}$ ja $A \in \mathfrak{g}$ l. $A = \gamma'(0)$ jollakin differentiaalilla $\gamma: t \mapsto \gamma(t) \in G$ ja $\gamma(0) = I_n$.

Muodostetaan polku $\sigma: t \mapsto \sigma(t) := \gamma(\lambda t)$ (pidentämällä parametria λ vakioksi λ)
Tällöin

$$\sigma'(t) = \lambda \gamma'(t) \quad \text{ja} \quad \sigma'(0) = \lambda \gamma'(0) = \lambda A$$

$$\Rightarrow \lambda A \in \mathfrak{g}.$$

Olk. $A, B \in \mathfrak{g}$ eli $A = \gamma'(0)$ ja $B = \beta'(0)$ jollakin differentiaalilla $\gamma: t \mapsto \gamma(t) \in G$, $\beta: t \mapsto \beta(t) \in G$ ja $\gamma(0) = I_n = \beta(0)$.

Tulopolku $\sigma: t \mapsto \sigma(t) = \gamma(t) \cdot \beta(t) \in G$ on differentiaalilla ja L. 5.1.1 \Rightarrow

$$\sigma'(t) = \gamma'(t) \beta(t) + \gamma(t) \beta'(t)$$

\Rightarrow

$$\sigma'(0) = \gamma'(0) + \beta'(0) = A + B$$

$$\Rightarrow A + B \in \mathfrak{g}. \square$$

Määritelmä Matriisiryhmän G dimensio

$\dim G := \dim \mathfrak{g} =$ tien algebran vektorialgebran dimensio

Huom Vaikka $M_n(\mathbb{C}) \cong \mathbb{C}^{n^2}$ on \mathbb{C} -vektoriavaruus v.a. niin kompleksisen matriisiryhmän $G \subset GL_n(\mathbb{C})$ tien algebrassa EI tarvitse olla $M_n(\mathbb{C})$ in kompleksisen vektorialgebrassa.

Samaoin kvaternioiden matriisiryhmän tien algebrassa EI tarvitse olla $M_n(\mathbb{H}) \cong \mathbb{H}^{n^2}$ in \mathbb{H} -vektoriavaruus v.a.a.

Ennenkäs \mathbb{R} matriisiryhmän dimensioilla tarkoitetaan aina sen tien algebran dimensioita kun se tulkitaan reaaliseksi vektorialgebraksi.